

---

# ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, СІМЕЙНЕ ПРАВО

---

УДК 347.77

DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2023.2.2>

**О. Б. Вінюкова**

кандидат економічних наук,  
завідувач сектору маркетингу та економічних досліджень  
Донецької державної сільськогосподарської дослідної станції  
Національної академії аграрних наук України

## СУЧАСНІ ВИКЛИКИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЄСТРАЦІЇ СОРТІВ РОСЛИН В УКРАЇНІ

У статті досліджено виклики нормативно-правового забезпечення реєстрації сортів рослин. Нормативно-правове регулювання реєстрації сортів рослин здійснюється відповідно до загальноновизнаних норм та правил, що мають обов'язкове значення як на міжнародному, так і на національному рівнях. Національний рівень реєстрації сортів рослин включає положення загального та спеціального характеру. Перші стосуються визначення майнових і особистих немайнових відносин, що виникають у зв'язку з набуттям, здійсненням та захистом прав інтелектуальної власності на сорти рослин, а другі – спрямовано безпосередньо на впорядкування питань, пов'язаних з реєстраційною діяльністю у сфері охорони прав на сорти рослин в Україні. Звернуто увагу на нормативно-правові акти, якими впорядковано реєстрацію сортів рослин.

Виявлено недосконалість юридичної техніки, яка застосована при веденні Державного реєстру заявок на сорти рослин, Державного реєстру прав власників сортів рослин, Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні (Реєстр сортів). Для цілей якісного правозастосування вбачається доцільним внесення змін до Постанов Кабінету Міністрів України, які регулюють реєстрацію сортів рослин шляхом вказівки того суб'єкта владних повноважень, який станом на теперішній час веде вказані реєстри – Міністерство аграрної політики та продовольства України.

Зазначено відсутність чинного нормативного підпорядкування Українського інституту експертизи сортів рослин. Обґрунтовано доцільність унормування статусних характеристик цієї установи, що забезпечує проведення державної науково-технічної експертизи сортів рослин як умови подальшої реєстрації патенту на сорти рослин та набуття відповідних прав інтелектуальної власності.

Пріоритетним в якості удосконалення нормативно-правового забезпечення ведення реєстрів сортів рослин є переведення їх адміністрування в цифрову форму. Вказано на потребу коректування переліку розпорядників інформації стосовно реєстрів про сорти рослин.

**Ключові слова:** реєстрація, сорт рослин, нормативно-правове регулювання, міжнародний рівень, цифровізація.

**Постановка проблеми.** В Україні сформовано досить сучасну правову основу, якою регламентовано питання реєстрації сортів рослин. Водночас існує ряд проблем, пов'язаних із удосконален-

ням нормативно-правового забезпечення реєстраційного аспекту. Первинно це стосується захисту прав об'єктів інтелектуальної власності на сорти рослин, адже створення нових сортів має в максимально

короткий термін бути підтверджено в правовому полі. Отримання виключних прав на новий сорт формує умови його використання на території України. На противагу, сорт рослин, якого не зафіксовано не може бути поширеним на території України без державної реєстрації. Додатковим аргументом на користь обґрунтування удосконалення державної реєстрації сортів рослин слугує цифровізація реєстраційних дій, що вчиняються суб'єктами владних повноважень. Вказаний напрям удосконалення діяльності суб'єктів владних повноважень торкнувся усіх сфер суспільних відносин, що піддаються владно-розпорядчому впливові.

Таким чином, практичні проблеми реєстрації сортів рослин та намагання визнання України як повноправного члена Європейського Союзу свідчать про своєчасність та актуальність дослідження.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Окремим питанням реєстрації сортів рослин присвячено роботи таких науковців як: О.В. Кохановська, Н.С. Кузнецова, О.В. Дзера, О.В. Іськова, С.І. Мельник, Н.Б. Линчак, Н.Б. Якубенко, С.О. Ткачик, Н.В. Лещук, О.В. Захарчук. Водночас з урахуванням виникнення нових викликів в Україні тема продовжує бути актуальною.

У цілому проблематика державної реєстрації сортів рослин досліджувалась в частині процедури державної реєстрації, її наслідків та значення для сільськогосподарської сфери та сфери захисту прав інтелектуальної власності. Наприклад О.В. Іськовою проаналізовано нормативні зміни, що торкнулись сфери реєстрації сортів рослин у зв'язку з реформуванням законодавства у 2018 році [1]. Дана стаття присвячується дослідженню аналізу викликів нормативно-правового забезпечення реєстрації сортів рослин, що викликає актуальність даної теми дослідження.

**Мета статті** – виокремлення та аналіз викликів нормативно-правового забезпечення реєстрації сортів рослин в частині адміністрування реєстру та виокремлення засобів, які для цього застосовуються.

**Виклад основного матеріалу.** Нормативно-правове регулювання реєстрації сортів рослин здійснюється відповідно

до загальноновизнаних норм та правил, що мають обов'язково значення як на міжнародному, так і на національному рівнях. Коли йдеться про міжнародний рівень нормативно-правового регулювання, усталеним є врахування положень міжнародних договорів у сфері охорони прав на сорти рослин, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. В розумінні Закону України «Про міжнародні договори України» міжнародним договором України є укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо). Чинний міжнародний договір України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, визнається частиною національного законодавства [2]. Прикладом такого договору може слугувати Міжнародна конвенція з охорони нових сортів рослин [3], до якої Україна долучилась на підставі Закону України «Про приєднання України до Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин» [4]. З огляду на те, що Україна є Договірною Стороною Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин, головне зобов'язання, яке на неї покладається полягає у забезпеченні надання та охорони права селекціонера. Вказане є неможливим без юридичного засвідченого його статусу як такого, що відображено у реєстрі. При цьому, громадяни, фізичні, юридичні особи мають дотримуватись умов та формальностей, застосованих до громадян інших держав [4].

Національний рівень реєстрації сортів рослин включає положення загального та спеціального характеру. Перші стосуються визначення майнових і особистих немайнових відносин, що виникають у зв'язку з набуттям, здійсненням та захистом прав інтелектуальної власності на сорти рослин, а другі – спрямовано безпосередньо на впорядкування питань, пов'язаних з реєстраційною діяльністю у сфері охорони рослинництва в Україні.

До нормативно-правових актів положення яких мають загальний характер первинно може бути віднесено Конституцію України (зокрема, щодо права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ст.41); щодо гарантій громадян на свободу наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності (ст. 54) [5].

Вагомого значення матимуть положення законів України. Наприклад, норми Цивільного кодексу України: щодо віднесення сортів рослин до переліку об'єктів права інтелектуальної власності (ст. 420); щодо віднесення результатів інтелектуальної до об'єктів цивільних прав (ст. 177); щодо породження результатами інтелектуальної, творчої діяльності та іншими об'єктами права інтелектуальної власності цивільних прав та обов'язків відповідно до книги четвертої Цивільного кодексу України та інших законів (ст. 199) [6]; норми Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» [7], яким виокремлено учасників правовідносин щодо охорони прав на сорти рослин:

а) автора сорту (фізичну особу, яка безпосередньо вивела чи винайшла і поліпшила сорт);

б) власника майнового права інтелектуальної власності на поширення сорту (особу, якій належить упродовж визначеного законом строку засвідчене свідоцтвом про державну реєстрацію сорту майнове право інтелектуальної власності на поширення сорту рослин);

в) державу-учасницю (державу, що приєдналася до Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин) [7].

Положення спеціального характеру містяться в Постановах Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні» [8]; «Про затвердження Порядку ведення реєстру заявок на сорти рослин» [9]; «Про затвердження Порядку ведення реєстру патентів на сорти рослин» [10]; «Поло-

ження про Міністерство аграрної політики та продовольства України» [11].

Аналіз вказаних нормативно-правових актів свідчить про ряд прогалин, які містяться у них. Це має прояв у суб'єктному забезпеченні ведення реєстрації сортів рослин.

Відповідно до Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства України, саме цей центральний орган виконавчої влади веде три реєстри, що стосуються легалізації нових сортів рослин: Державний реєстр заявок на сорти рослин (Реєстр заявок), Державний реєстр прав власників сортів рослин (Реєстр патентів), Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні (Реєстр сортів) [11]. Проте, в нормативно встановлених порядках ведення цих реєстрів в якості відповідального суб'єкта вказано – Міністерство аграрної політики. Очевидно, що це питання якості юридичної техніки, але для цілей якісного правозастосування вбачається доцільним внесення змін до Постанов Кабінету Міністрів України, які регулюють реєстрацію сортів рослин шляхом вказівки того суб'єкта владних повноважень, який станом на теперішній час веде вказані реєстри.

Іншою проблемою реєстрації сортів рослин є неналежна визначеність статусу Українського інституту експертизи сортів рослин [12], якого утворено у 2002 році та підпорядковано Державній службі з охорони прав на сорти рослин. Проте, станом на теперішній час орган, до відання якого було віднесено діяльність Українського інституту експертизи сортів рослин ліквідовано. Виходячи з того, що функціональне призначення Українського інституту експертизи сортів рослин полягає у проведенні державної науково-технічної експертизи сортів рослин з метою визначення придатності їх до поширення в Україні та набуття прав на сорти рослин, як об'єктів інтелектуальної власності – тобто є умовою подальшої реєстрації патенту на сорти рослин та набуття відповідних прав інтелектуальної власності, доцільним є унормування його статусних характеристик.

Пріоритетним в якості удосконалення нормативно-правового забезпечення

ведення реєстрів сортів рослин є переведення їх адміністрування в цифрову форму. По-перше, це пов'язано з численністю інформації, що міститься в реєстрах сортів рослин. Наприклад, у Державному реєстрі сортів рослин, придатних для поширення в Україні, в якому визначається офіційний перелік сортів рослин, придатних для поширення в Україні, станом на 26.04.2023 року налічується 13773 найменувань [13]. По-друге, актуальною є потреба щодо створення єдиної уніфікованої інформаційної системи через інтеграцію веб-порталів (офіційних веб-сайтів суб'єктів владних повноважень) з інтегрованою системою електронної ідентифікації та автентифікації; забезпечення інтеграції кваліфікованого електронного підпису та інших схем електронної ідентифікації, зокрема з використанням мобільного електронного підпису (Mobile ID) до веб-порталів (сайтів) органів виконавчої влади. По-третє, ведення будь-яких реєстрів має узгоджуватись з єдиним підходом орієнтування на цифровий формат.

Функціонування електронних реєстрів, а також використання інформації у публічних електронних реєстрах врегульовано Законом України «Про публічні електронні реєстри» [14]. Відповідно, публічним електронним реєстром є інформаційно-комунікаційна система, яка спрямована на забезпечення збирання, накопичення, захист, облік, відображення, оброблення реєстрових даних та надання реєстрової інформації. Серед загальних засад ведення публічних електронних реєстрів, які можуть стосуватись реєстрів сортів рослин, виокремимо: електронний (технічний та інформаційний) характер взаємодії реєстрів, який здійснюється безперервно в умовах реального часу; до повноважень держателів реєстрів має бути віднесено повноваження щодо: організації електронної (технічної та інформаційної) взаємодії реєстрів; організація роботи з підготовки та підвищення кваліфікації публічних реєстраторів відповідних реєстрів; здійснення контролю за дотриманням суб'єктами у сфері реєстрів законодавства, порядку ведення реєстрів, створення реєстрової інформації тощо;

інформація про об'єкти реєстрів вважається: а) офіційною з моменту її внесення до відповідного реєстру; б) достовірною, тобто такою, що може бути використана державними органами, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами при здійсненні ними повноважень, визначених законом, а також фізичними та юридичними особами при вчиненні правочинів; діяльність з забезпечення захисту реєстрів полягає в здійсненні держателем реєстру або адміністратором дій по модернізації та забезпеченні безперервного функціонування засобів технічного і криптографічного захисту реєстрових даних та інформації, у тому числі з використанням запроваджених підсистем захисту.

До правових засад, які визначають порядок функціонування реєстрів та баз даних, звернемо увагу і на Постанову Кабінету Міністрів України 2015 р. «Про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних» [15].

Таким чином, ведення реєстрів сортів рослин має слідувати принципам оприлюднення наборів даних у формі відкритих даних:

відкритості за замовчуванням, що означає забезпечення оприлюднення розпорядниками усієї публічної інформації у формі відкритих даних, яка перебуває в їх володінні, крім інформації, яка законом віднесена до інформації з обмеженим доступом, а також інформації, яка не підлягає оприлюдненню згідно із Законом України «Про доступ до публічної інформації»;

оперативності, що означає забезпечення своєчасного оновлення публічної інформації у формі відкритих даних на Єдиному державному веб-порталі відкритих даних, а також її оприлюднення у первинній (неагрегованій) формі;

доступності використання, що означає забезпечення оприлюднення публічної інформації у формі відкритих даних у машиночитаному форматі, а також забезпечення її подальшого вільного та безоплатного використання;

• інтероперабельності, що втілюється у забезпеченні оприлюднення публічної інформації у формі відкритих даних з публікацією у наборі даних єдиних іден-

тифікаторів об'єктів, інформація щодо яких міститься у цьому наборі даних;

- постійної застосовності, що означає забезпечення використання публічної інформації у формі відкритих даних органами державної влади та органами місцевого самоврядування під час здійснення ними своїх повноважень;

- інклюзивності розвитку, що означає забезпечення розпорядниками інформації підтримки та сприяння створення нових інформаційних ресурсів та послуг на основі публічної інформації у формі відкритих даних.

Зазначимо, що відповідно до Переліку наборів даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних, розпорядником інформації стосовно реєстрів про сорти рослин є Міністерство економіки. Означено потребує коректування шляхом внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів України «Про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних» та заміну Міністерства економіки на Міністерство аграрної політики.

Як розпорядник інформації, Міністерство аграрної політики та продовольства зобов'язаний застосувати заходи для цифрового перефармування реєстрації сортів рослин. За такого підходу, до адміністрування реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, реєстру заявок на сорти рослин, а також реєстру патентів на сорти рослин має бути залучено Міністерство цифрової трансформації. Це пов'язано з тим, що з 2019 року Міністерство цифрової трансформації України визнано як центральний орган виконавчої влади, який відповідає за формування та реалізацію державної політики у сфері цифровізації, відкритих даних, національних електронних інформаційних ресурсів, інтероперабельності – взаємодії мережевих систем бази уніфікованих інтерфейсів або протоколів, впровадження електронних послуг та розвиток цифрової грамотності громадян [16]. Тобто, забезпечує в цілому перехід на використання цифрових технологій незалежно від специфіки сфери суспільних відносин.

**Висновки.** Нормативно-правове регулювання реєстрації сортів рослин здійснюється відповідно до загальноновизнаних

норм та правил, що мають обов'язково значення як на міжнародному, так і на національному рівнях. Національний рівень нормативно-правового регулювання реєстрації сортів, якого спрямовано безпосередньо на впорядкування питань, пов'язаних з реєстраційною діяльністю у сфері охорони рослинництва в Україні потребує удосконалення. Виявлено недосконалість юридичної техніки, яка застосована при веденні Державного реєстру заявок на сорти рослин; відсутність чинного нормативного підпорядкування Українського інституту експертизи сортів рослин.

Обґрунтовано доцільність нормативно-правового забезпечення ведення реєстрів сортів рослин в частині переведення їх адміністрування в цифрову форму. Звернуто увагу на важливість залучення Міністерства цифрової трансформації України до адміністрування реєстрів сортів рослин як органу, що забезпечує цифрову трансформацію різного роду суспільних відносин.

#### Список використаної літератури:

1. Іськова О.В. Новели законодавства України у сфері охорони прав на сорти рослин у контексті європейської інтеграції України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. 1. С. 101–104.
2. Про міжнародні договори України : Закон України від 02.12.1961 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>
3. Міжнародна конвенція з охорони нових сортів рослин : Міжнародний документ від 02.12.1961 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_856#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_856#Text)
4. Про приєднання України до Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин : Закон України від 02.08.2006 р. № 60-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60-16#Text>
5. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
6. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/card2#Card>
7. Про охорону прав на сорти рослин : Закон України від 21.04.1993 р. №3116-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12#Text>

8. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.08.2018 р. № 774. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/774-2018-%D0%BF#Text>
9. Про затвердження Порядку ведення реєстру заявок на сорти рослин : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.08.2018 р. № 757. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/757-2018-%D0%BF#n8>
10. Про затвердження Порядку ведення реєстру патентів на сорти рослин : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.08.2018 р. № 755. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-2018-p>
11. Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства України : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.02.2021 р. № 124. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-2021-%D0%BF#Text>
12. Про утворення Державної служби з охорони прав на сорти рослин та Українського інституту експертизи сортів рослин : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2002 р. № 714. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/714-2002-%D0%BF>
13. Державний реєстр сортів рослин придатних для поширення в Україні. URL: <https://minagro.gov.ua/file-storage/reyestr-sortiv-roslin>
14. Про публічні електронні реєстри : Закон України від 18.11.2021 р. № 1907-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1907-20#Text>
15. Про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2015 р. № 835. (у редакції від 21 жовтня 2015 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-%D0%BF#Text>
16. Положення про Міністерство цифрової трансформації України : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2019 р. № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501-2022-%D0%BF#Text>

---

### **Vinyukova O. Current challenges of regulatory and legal provision of registration of plant varieties in Ukraine**

*The article examines the challenges of regulatory support for the registration of plant varieties. Regulatory regulation of registration of plant varieties is carried out in accordance with generally accepted norms and rules, which are mandatory both at the international and national levels. The national level of registration of plant varieties includes general and special provisions. The first relate to the definition of property and personal non-property relations that arise in connection with the acquisition, exercise and protection of intellectual property rights to plant varieties, and the second are aimed directly at streamlining issues related to registration activities in the field of plant protection in Ukraine. Attention was drawn to the legal acts regulating the registration of plant varieties.*

*The imperfection of the legal technique used in maintaining the State Register of Applications for Plant Varieties, the State Register of Rights of Owners of Plant Varieties, and the State Register of Plant Varieties Suitable for Distribution in Ukraine (Register of Varieties) was revealed. For the purposes of quality law enforcement, it is considered expedient to make changes to the Regulations of the Cabinet of Ministers of Ukraine, which regulate the registration of plant varieties by specifying the authority that currently maintains the specified registers - the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine.*

*It is noted that there is no valid regulatory subordination of the Ukrainian Institute of Plant Varieties Examination. The expediency of standardizing the status characteristics of this body, which ensures the state scientific and technical examination of plant varieties as a condition for further patent registration for plant varieties and the acquisition of relevant intellectual property rights, is substantiated.*

*Transferring their administration to a digital form is a priority in order to improve the regulatory and legal support for keeping registers of plant varieties. The need to adjust the list of managers of information regarding registers of plant varieties is indicated.*

**Key words:** registration, plant variety, legal regulation, international level, digitalization.